

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Worlds on a string: on beads and exchange in Merovingian Northern Gaul

Langbroek, M.B.

Citation

Langbroek, M. B. (2026, September 17). *Worlds on a string: on beads and exchange in Merovingian Northern Gaul*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4309681>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4309681>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Aangeregen Werelden

Over Kralen en Uitwisseling in Merovingisch Noord-Gallië

Inleiding

Kralen komen veel voor in de graven van de rurale bevolking van Merovingisch Noord-Gallië. Omdat deze kralen van zeer gevarieerde herkomst zijn – ze werden zowel binnen als buiten Noord-Gallië geproduceerd – zijn ze een veelbelovende materiaalcategorie waarmee vroegmiddeleeuwse uitwisseling en de netwerken waaraan de rurale bevolking deelnam, bestudeerd kunnen worden. Merovingische kralen speelden mogelijk een rol in verschillende levenscyclusrituelen en in intergenerationele uitwisseling (in het *ceremoniële fonds* van die tijd), waarbij kralen mogelijk binnen en tussen gemeenschappen werden uitgewisseld. Hun circulatie in zowel commerciële als sociale netwerken kan ertoe hebben geleid dat Merovingische kralen aanzienlijke afstanden overbrugden. Om de uitwisselingsnetwerken waaraan de Merovingische rurale bevolking deelnam te bestuderen, richt dit proefschrift zich daarom op kralen en beoogt het de volgende vragen te beantwoorden:

Wat kan kralenuitwisseling ons vertellen over het uitwisselingssysteem waaraan de rurale bevolking van Merovingisch Noord-Gallië deelnam? Welke rol speelden kralen in het ceremoniële fonds van de Merovingische rurale samenleving en hoe motiveerde dit de uitwisselingsnetwerken waarin kralen circuleerden?

Hoofdstuk Eén

In dit hoofdstuk wordt met behulp van gewogen verspreidingskaarten vastgesteld dat kralen van diverse herkomst inderdaad begraven lagen in een groot deel van de Merovingische rurale begraafplaatsen in Noord-Gallië, in een aanzienlijk deel van de graven. Kralen bereikten gedurende de gehele Merovingische periode bijna elke uithoek van Noord-Gallië. Er zijn enkele duidelijke verschillen tussen de zesde en de zevende eeuw: er werden veel minder kralen begraven in contexten uit de zevende eeuw. Ook komen er in kralensnoeren uit zevende-eeuwse graven veel minder kralen met een herkomst buiten Noordwest Europa voor. De verspreiding van begraafplaatsen en nederzettingen suggereert dat de rurale bevolking prioriteit gaf aan locaties die goed bereikbaar waren via rivieren, waarbij het achterland pas in de loop van de zevende eeuw bewoond raakte. Aangezien de regio gedurende de vijfde eeuw vrijwel onbewoond was, is het waarschijnlijk dat de mensen die Noord-Gallië (her)bevolkten in de late vijfde en vroege zesde eeuw uit andere regio's van Europa kwamen. Zo ontstond er een diaspora van mensen met een netwerk van verwanten door grote delen van Europa. Het moet van vitaal belang zijn geweest voor de vroegmiddeleeuwse bevolking in de rivierdelta van Noord-Gallië om met elkaar verbonden te zijn geweest, aangezien ze sterk afhankelijk waren van het riviernetwerk voor hun bevoorrading. De rurale bevolking van Noord-Gallië zou zich daarom mogelijk zelfs als 'rivierbewoners' of *ripuarii* geïdentificeerd kunnen hebben. Dit zou op zijn beurt een klasse van rondtrekkende handelaren kunnen hebben voortgebracht, die zowel grotere als kleinere rivieren op en

af voeren. Deze handelaren zullen essentieel zijn geweest voor het leveren van een scala van goederen aan mensen die in rurale gebieden woonden en zullen zowel als commerciële agenten als culturele boodschappers hebben gefungeerd. Deze op verwantschap gebaseerde netwerken, met hun mogelijk op krediet gebaseerde handel, kunnen worden beschouwd als een essentieel en zeer flexibel onderdeel van de vroegmiddeleeuwse economie. Ze speelden waarschijnlijk een cruciale rol in het verbinden van lokale, regionale en langeafstandshandel in Noord-Gallië, die stuk voor stuk onmisbaar waren voor de Merovingische economie.

Hoofdstuk Twee

In hoofdstuk twee worden de kralensets van de zesde-eeuwse begraafplaatsen Lent-Lentseveld, Wijchen-Centrum en Elst 't Woud, alle drie gelegen in Oost-Nederland, bestudeerd. Naast het determineren van de kralen volgens de typologie die Pion in 2014 ontwikkelde, wordt ook de herkomst van de kralen geanalyseerd. Opvallend vergelijkbare kralen en kralensnoeren werden niet alleen begraven in Lent, Elst en Wijchen, maar ook op andere begraafplaatsen in heel Europa gedurende de zesde eeuw. Ze lijken zo sterk op elkaar dat in verschillende typologieën die voor België, Engeland, het Duitse Rijnland en Zuid-Duitsland zijn ontwikkeld, identieke kralentypen worden beschreven die in dezelfde relatieve chronologische volgorde zijn geplaatst in zeer vergelijkbare 'kralenfasen'. De kralensnoeren uit graven die in de eerste twee derden van de zesde eeuw dateren bevatten over het algemeen een groot percentage kralen met een herkomst in Egypte, de Syrisch-Palestijnse kust of zelfs verder weg. Met andere woorden: kralen van ver waren in deze periode zeker niet zeldzaam en voor veel mensen in Europa beschikbaar. Wat ook duidelijk wordt, is dat deze toestroom van kralen uit het oosten in Europa aan het einde van de zesde eeuw tot een einde kwam. Deze afname van kralen van ver kan het gevolg zijn geweest van zowel een grotere vraag naar kralen, gecreëerd door een groeiende bevolking, die de productie van kralen in Noordwest-Europa zelf op gang bracht, als een daling van de kralenproductie en -uitwisseling als gevolg van politieke en economische onrust in de regio's ten zuidoosten van Europa. De gelijkenis van kralensnoeren uit de late zesde en vroege zevende eeuw suggereert dat, hoewel de toestroom van niet-Europese kralen was afgenomen, mensen in heel Europa verbonden waren met een netwerk waardoor kralen en/of (beter gezegd?) 'kralenideeën' werden uitgewisseld.

Hoofdstuk Drie

In hoofdstuk drie worden de kralen die zijn opgegraven in zeven begraafplaatsen in Noord-Brabant, Nederland, gepresenteerd en besproken. Deze dateren grofweg uit de zevende eeuw. Hoewel kralensets uit de zevende eeuw niet dezelfde langeafstandscontacten vertonen als kralensets uit de zesde eeuw, moet de bevolking uit de regio Noord-Brabant wel degelijk goede verbindingen hebben gehad met de rest van Noordwest-Europa, aangezien er vrijwel identieke kralen(snoeren) zijn gevonden in België, Engeland en Duitsland. De kralentypologieën die voor elk van deze regio's zijn ontwikkeld, vertonen ook opmerkelijke overeenkomsten: er lijkt een gemeenschappelijke 'kralentaal' te zijn geweest in Europa gedurende de zevende eeuw. In de toekomst kunnen chemische analyses van kralensets vaststellen of het de kralen(snoeren) zelf waren, of het slechts het 'ontwerp' van de kralen(snoeren) was die in deze netwerken circuleerden.

Hoofdstuk Vier

In dit hoofdstuk wordt een methode uitgelegd en getest waarmee chemische groepen kralen afkomstig van één Merovingische begraafplaats kunnen worden onderscheiden. Kort gezegd wordt dit bereikt door de complete glaskralencollectie van de zesde-eeuwse begraafplaats Lent-Lentseveld chemisch te analyseren met zowel pXRF als LA-ICP-MS, en door Principal Component Analyses (PCA) te gebruiken om chemische groepen per kraaltipe en per graf te identificeren. De resultaten zijn veelbelovend: voor geïmporteerde kraaltipes uit het oostelijke Middellandse Zeegebied en verder naar het oosten worden duidelijke chemische groepen per kraaltipe herkend, en voor zowel geïmporteerde als Europese kralen worden verschillende groepen per graf geïdentificeerd. Deze bevindingen suggereren dat kralen in de zesde eeuw meerdere keren over grote afstanden naar de Lent werden geïmporteerd, en dat kralen, eenmaal aan een snoer geregen, bij elkaar bleven. De kralen die in Lent zijn opgegraven, werden duidelijk niet één voor één verworven of uitgewisseld, wat suggereert dat complete kralenkettingen werden uitgewisseld.

Hoofdstuk Vijf

In dit hoofdstuk worden de kralenassemblages van twee andere zesde-eeuwse begraafplaatsen in Oost-Nederland (Elst-'t Woud en Wijchen-Centrum) op dezelfde manier geanalyseerd als de kralen uit Lent-Lentseveld in hoofdstuk vier, om vast te stellen of er vergelijkbare patronen herkend konden worden. De resultaten van de chemische analyses van de kralen uit Elst, Wijchen en Lent komen overeen met wat werd waargenomen toen alleen Lent werd beschouwd: gedurende de zesde eeuw werden kralen op meerdere gelegenheden over grote afstanden naar de regio geïmporteerd, en eenmaal aangeregen bleven de kralen meestal als set bij elkaar. De in Lent, Elst en Wijchen opgegraven kralen werden duidelijk niet afzonderlijk verworven of uitgewisseld en de mogelijkheid dat complete kralenkettingen werden uitgewisseld kan niet worden uitgesloten. Gedurende het grootste deel van de zesde eeuw werd de uitwisseling van kralen tussen de productielocaties en de personen die kralensnoeren aanregen, op zo'n manier georganiseerd dat kralen van dezelfde productie of 'kralen maak-evenement' bij elkaar konden blijven: er moet daarom een goed functionerend pan-Europees uitwisselingsnetwerk hebben bestaan.

Hoofdstuk Zes

In dit hoofdstuk worden verschillende perspectieven op kralen uit het Merovingische Noord-Gallië verkend om de 'gehele transactieorde' en enkele van de imaginaire werelden achter het Merovingische uitwisselingssysteem verkend. De verschillende contexten waarin ze zijn gevonden tonen aan dat kralen veel verschillende betekenissen hebben gehad. In de zevende eeuw beschouwden mensen kralen op een andere manier dan in de eeuw daarvoor. Kralen werden in beide eeuwen tegelijkertijd beschouwd als goedkoop massaproduct én als bijzonder genoeg om met de doden mee te geven. In de zesde eeuw werd een groot deel van de kralen waarschijnlijk gewaardeerd omdat ze van ver weg kwamen, terwijl ze soms ook niet waardevol genoeg werden geacht om ze te gaan zoeken als ze werden verloren. In de zevende eeuw werden sommige kralen mogelijk gewaardeerd om hun leeftijd en levensgeschiedenis, terwijl andere juist op prijs werden gesteld om de tijd die ze bij de voorouders (in graven) hadden doorgebracht. Samenvattend kan er gesteld worden dat Merovingische kralen duidelijk in verschillende 'uitwisselingssferen' circuleerden; de contexten waarin ze worden gevonden, representeren ze als zowel geschenken als handelswaar; ze waren aanwezig in transacties van zowel de korte als de lange termijn; ze konden zowel vervreemdbare als onvervreemdbare eigenschappen hebben; ze hadden het

potentieel om te reizen tussen verschillende uitwisselingssferen en langs zowel horizontale als verticale kosmologische assen. Kennelijk was de kralenuitwisseling verweven met en gemotiveerd door het sociale leven. Aangezien kralen en andere objecten met een herkomst buiten Europa zo vaak worden aangetroffen in rurale begraafplaatsen, is het duidelijk dat de rurale bevolking van Noord-Gallië actief deelnam aan netwerken van langeafstandshandel, die mogelijk waren opgezet als zelforganiserende netwerken.

Conclusie

Dit proefschrift heeft aangetoond dat vroegmiddeleeuwse uitwisselingsnetwerken bestudeerd kunnen worden aan de hand van kralen: het is een materiaalcategorie die centraal zou moeten staan in vroegmiddeleeuwse uitwisselingsstudies. De kralen die in dit proefschrift zijn bestudeerd, laten onder andere zien dat de vroegmiddeleeuwse rurale bevolking van Noord-Gallië actief was in hechte uitwisselingsnetwerken die over enorme afstanden functioneerden. Het potentieel van het bestuderen van uitwisseling aan de hand van kralen is nog lang niet volledig benut, en er blijven nog veel vragen over. Een uitbreiding van dit onderzoek in zowel tijd als ruimte zou veel kenniswinst kunnen opleveren. Daarnaast zou het uitvoeren van gebruikssporenonderzoek op kralensnoeren, het maken van netwerkanalyses van kralendistributies en een analyse van Merovingische kralen-als-geld in de toekomst antwoord op veel van de overgebleven vragen kunnen geven.